НАРОДНЕ ЛИРСКЕ ПЕСМЕ

Народне лирске песме, као део усменог народног стваралаштва, не чувају спомен на песника који их је створио и нису обележене његовом индивидуалношћу. Народна лирика носи црте менталитета заједнице која је ове песме прихватила и преносила кроз столећа, додајући им понешто, а нешто им и одузимајући. Ове песме су једноставне по облику, обично без рима и строфа, са честом употребом рефрена. Не теже оригиналности израза него користе општа места и формуле. Народне лирске песме певане су уз музику и одликује их повезаност са другим уметностима (музиком, игром и покретом). Најчешће су биле намењене млађим извођачима. Честе су у дијалошком облику, стихови су им различитог ритма и дужине (од четири до четрнаест слогова) и најрадије се држе слика из свакодневног живота. Вук Караџић их назива **женским песмама**.

Народне лирске песме Вук је поделио према мотивима на двадесет врста. Уобичајено се деле на: **обредне**, **обичајне**, **митолошке**, **религиозно-моралистичке**, **посленичке и песме о раду**, **породичне**, **љубавне** и **шаљиве**.

ЗАНИМЉИВОСТ

Народне љубавне песме потекле су из паганских обреда, који су постепено губили првобитно ритуално и митско значење и претварали се у игру и забаву. Процес унутрашњег лирског мотива који се развија у љубавну песму истражио је Владан Недић: „Елементи народне лирике јављали су се најпре тихо, на самом крају песме, затим су лагано захватали испред себе и продирали ка почетку песме. Временом песма која је некад била везана за обред постала је чиста љубавна. Занимљиво је да се, ипак, и у потпуно преображеним песмама распознавао често траг обредне песме: осећао се несклад, обично у средњем делу нове творевине. А баш тај несклад, опет, имао је кашто својих посебних чари." Управо тим унутарњим преображајима песме дугујемо неке од најлепших тренутака наше народне лирике.

Народна лирска песма
Српска дјевојка

ПРИСТУП КЊИЖЕВНОМ ДЕЛУ

Све врсте народних лирских песама упознали сте у основној школи. Подсетите се оних које певају о љубави (нпр. *Љубавни растанак, Драги и недраги* и др.). Народне лирске песме настале су у временима која нису била наклоњена слободном изражавању љубавних осећања (метафора плавог зумбула и зелене каде скрива младића и девојку које туга мори због растанка). Прочитајте песму *Српска дјевојка* (*У Милице дуге трепавице*) и обратите пажњу на одлике усменог казивања и одлике стиха, као и чиме се постиже ритмичност и звучност песме.

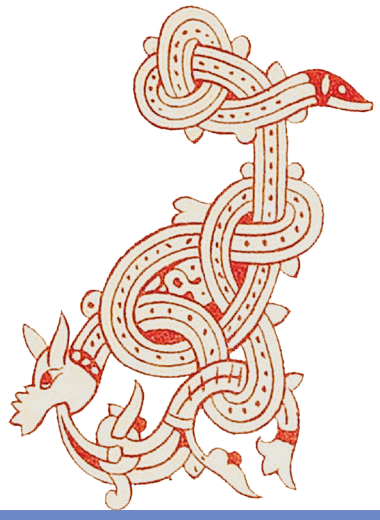

У Милице дуге трепавице,
прекриле јој румен' јагодице,
јагодице и бијело лице.
Ја је гледах три године дана,
не могох јој очи сагледати,
црне очи, ни бијело лице,
већ сакупих коло ђевојака,
и у колу Милицу ђевојку –
не бих ли јој очи сагледао.
Када коло на трави играше,
бјеше ведро, пак се наоблачи,
по облаку зас'јеваше муње.
Све ђевојке к небу погледаше,
ал' не гледа Милица ђевојка
већ преда се у зелену траву.
Ђевојке јој тихо говорише:
„Ој Милице, наша другарице,
ил' си луда, ил' одвише мудра,
те све гледаш у зелену траву,
а не гледаш с нама у облаке,
ђе се муње вију по облаку?"
Ал' говори Милица ђевојка:
„Нит' сам луда, нит' одвише мудра
нит' сам вила – да збијам облаке,
већ ђевојка – да гледам преда се."

Извор: Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме I*,
Просвета, Београд, 1975.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

- Изнесите своје утиске о народној лирској песми *Српска дјевојка*. По чему се ова песма може сврстати у љубавне песме?
- Из чије перспективе је виђена девојка Милица у песми *Српска дјевојка*?

- Протумачите уметничку улогу непосредног исповедања лирског субјекта у песми.
- Размислите о уметничкој функцији хиперболе о Миличиним трепавицама.
- Како сте схватили Милицу, њену смерност и упорно оборени поглед? Шта својим обореним погледом поручује младићу? Како су у песми наговештене Миличина изузетност и лепота?

- Каква разлика постоји између Милице и других девојака у колу? Чиме се она издваја?
- Шта откривају у песми Милица и младић?

- Изложите композицију песме.
- Размотрите језичко-стилске поступке. Чиме се постиже звучност и ритмичност песме, уочите лирске паралелизме (анафору, епифору, симплоху, палилогију, тј. анадиплозу). Издвојите сталне епитете и објасните какву улогу у песми имају хипербола, контраст, градација и словенска антитеза?
- Размислите шта песма посредно казује о љубави?

УТВРЂУЈЕМО ПОЗНАТО И УСВАЈАМО НОВО ГРАДИВО

Народне љубавне песме – Ова врста народне лирике једна је од најбогатијих по разноликости и бројности песама. Код свих народа ове песме воде порекло из дубоке старине. Представљају лирску врсту у којој преовладавају љубавна осећања. Од давнина основни мотив ових песама је истицање лепоте вољеног бића, љубавна чежња и прибегавање магији да би се та љубав остварила. Патња и растанци предмет су најлепших песничких остварења. Иако су ове песме као врста настале веома давно, текстови наших познатих песама нису старији од три века. Врло су популарне, брзо се преносе, мењају и губе, али стварају се и нове све до наших дана. Као и све народне лирске песме, оне изражавају општа, типична осећања и мисли, али понекад у њима има и непосредних личних проживљености. Карактеристика ове врсте поезије је посредно изношење осећања кроз какав догађај или симболичну слику. У разним крајевима, у зависности од ступња развоја и услова живота, стварали су се разни типови народних љубавних песама, од оних са идиличном атмосфером и уздржаним наговештајима (у патријархалној културној зони), до шаљивих, враголастих (у крајевима преко Саве и Дунава) и сензуално-чежњивих. Најчешће су у осмерцу или лирском десетерцу.

СТВАРАЛАЧКА РАДИОНИЦА

На часу музичке уметности, уз помоћ професора, научите мелодију песме *У Милице дуге трепавице* која се и данас пева.

ПОЈМОВНИК

Хипербола (гр. *hyperbole* – претеривање) – претерано преувеличавање особина личности, предмета или интензитета радње, који служе истицању и наглашавању појединих мотива. Омиљена је стилска фигура у народном стваралаштву због функције нарочитог истицања.

Лирски паралелизам – специфичан вид понављања које се остварује гласовима (алитерација, асонанца); речима (анафора, епифора, симплоха и палилогија или анадиплоза); понављање стихова или групе стихова – рефрен.

ЗАНИМЉИВОСТ

Високе оцене естетских вредности српске народне поезије највећих личности европске културе XX века – Гетеа, Јакоба Грима и Талфј, имале су огроман утицај на читалачку публику, из које су поникли преводиоци, историчари, песници и композитори као носиоци рецепције српске народне поезије на европским просторима.

Српска народна поезија је прекорачила праг уметности речи и постала саставни део европске музике. Идентификовано је, за сада, 85 музичких дела од 21 композитора (међу којима су славна имена као Брамс, Дворжак, Чајковски, Рубинштајн).

Двотомна збирка превода Талфј (Тереза Албертина Луиза фон Јакоб Талфи) из 1825/26. године омогућила је увид у лепоту српских народних песама, послужила је и као предложак за преводе на друге европске језике. Осим тога,Талфј је још у току рада давала текстове превода познатом композитору Карлу Левеу, тако да се његов опус *Шесш срйских йесама* појавио истовремено са њеним преводима, а одиграо је и значајну улогу у настанку и развоју музичке рецепције.

Композитори су бирали искључиво лирске песме, јер су се оне најбоље уклапале у музичку форму лида. Народна песма у својој суштини представља првобитну симбиозу поезије и музике, насталу истовремено у међусобној зависности. Зато је суштинска особина тих текстова певљивост, тј. звучна организација текста. Међутим, композиције настале на основу текстова превода не представљају првобитну симбиозу поезије и музике, па стога, поред тежње појединих уметника за блискошћу са народним мелосом, носе печат индивидуалног стила сваког од наведених композитора.

(Вера Бојић, *Талфј и срйска књижевносш и кулшура*)

ТРЕБА ЗНАТИ И ОВО

Лирска народна поезија представља веома сложену усмену уметност речи. Тек пажљивим разлиставањем откривају се скривени слојеви веома старих погледа на свет, који су, представљајући сурвивале, урастали у уметничко обликовање и продужили да живе упоредо с новијим мотивима...

Настајала је у функцији сточарске и аграрне магије, повезивања са светом стихије и божанства, била је спона с прецима, она је и емотивни израз животног тока сваког појединца, од рођења до смрти, израз еротске и љубавне чежње, и зато се појављује у толико различитих облика: обредних и породичних, митолошких и хришћанских, посленичких и љубавних...

Посредни, дистанцирани начин исказивања српске лирске песме, како је то већ више пута запажено, испољио се у потпуном прожимању и јединству садржине и форме. Дешавање, које је у лирској поезији само средство за обликовање емоције, захтевало је трагање певача за најпогоднијим упоредним збивањем или описом који ће ту емоцију изразити. Чак и монолог, који би требало да буде најпогоднији облик за непосредно изношење осећања, у народној лирској песми врло често представља само исказивање замишљеног збивања у чијем се оквиру осећања објективизују („Волим с драгим по гори одити,/глог зобати, с листа воду пити/ студен камен под главу метати,/ег' с недрагим по двору шетати,/шећер јести, у свили спавати")...

Изузетно разноврсног стиха, од четверца до шеснаестерца, српска лирика има три основна структурна типа: монолошки, дијалошки и наративно-описни, који се смењују или употпуњују, где од тога зависи да ли ће лирска песма бити једночлане, двочлане или трочлане композиције.

Недељиве од природе и поднебља, али и културе, религије и историје српског народа, српске лирске песме опстале су на међи различитих цивилизација.

(Нада Милошевић Ђорђевић, *Народна књижевносш*)